

Проблеми оцінювання інноваційної та науковотехнічної діяльності в регіонах України

Запропоновано шляхи визначення науково-технічного та інноваційного потенціалу території та запровадження ефективних заходів регіональної політики з питань інноваційного розвитку економіки.

The ways to definition the research and innovation potential of the territory and implementation of effective measures of regional policy on innovative economic development.

Ключові слова: *регіональна політика, розвиток науково-технічної діяльності, інноваційний розвиток економіки, інноваційний потенціал території*

Розробка дієвого механізму державного управління науково-технічним та інноваційним розвитком регіонів України в умовах глобалізації потребує вирішення багатьох важливих проблем щодо запровадження ефективної регіональної політики та підвищення ролі органів державного управління на регіональному рівні у формуванні сучасної політики інноваційного розвитку економіки, в тому числі за рахунок посилення приватно-публічного партнерства, розвитку малих інноваційних підприємств.

Регіональна політика інноваційного розвитку повинна бути спрямована на забезпечення інституціональної підтримки створення ефективної інфраструктури, розвитку малого інноваційного підприємництва, використання ефективного інструментарію податкової підтримки інноваційної діяльності в регіонах, моніторингу науково-технічного та інноваційного розвитку регіонів з метою забезпечення реального впливу результатів НДДКР на економіку країни.

Економічна значимість вирішення цих проблем полягає в тому, що результати дослідження в напрямі підвищення ефективності управління науково-технічними і інноваційними системами в регіонах дозволять забезпечити конвертацію знань в нові технології і товари.

Соціальна значимість полягає в розробці заходів, які спрямовано на вирішення соціальних питань, а саме підвищення якості життя населення регіонів на основі ефективного використання науково-технічного та інноваційного потенціалів регіонів.

Масштабність і складність задач інноваційного «прориву», що потребують вирішення в Україні, вимагають розробки методологічного та методичного забезпечення державного управління науково-виробничим та інноваційним розвитком в регіонах країни.

Науково-технічний потенціал відноситься до найважливіших видів національного багатства кожної країни. В умовах ринкових відносин перемагає та країна, яка виготовляє сучасну наукоємну продукцію.

Поняття «потенціал» (від лат. *potentia* – сила) трактується як «джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для вирішення будь-якої задачі, досягнення поставленої мети...» [3].

Існує багато різних трактувань сутності поняття «науковий потенціал» (НП) та «науково-технічний потенціал» (НТП) [1; 2]. На нашу думку, найбільш емним і змістовним є поняття НП та НТП, які подані в роботі [1].

Науковий потенціал трактується як здатність наукової системи створювати наукові та прикладні знання і визначати основні напрями їх використання у виробничій та соціальній практиці.

Науково-технічний потенціал трактується в літературі як сукупність кадрових, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних та організаційних ресурсів, призначених для здійснення комплексу наукових досліджень і розробок, а також впровадження їх результатів у виробництво, тобто науково-технічний потенціал – це наявні ресурси циклу «дослідження-виробництво», ланки якого – фундаментальні та прикладні дослідження, дослідно-конструкторські розробки, впровадження науково-технічної продукції у виробничу сферу [1].

Існує трактування наукового потенціалу національної економіки як мережі наукових організацій (науково-дослідних, конструкторських, проектних інститутів, а також дослідницьких підрозділів вузів), що функціонують в цілях виробництва, розповсюдження і впровадження в практику наукових знань, реалізації науково-технічної політики [4].

За основу визначення сутності поняття науково-технічного потенціалу обрано перше трактування, яке відображає всі головні ресурсні складові НТП, а не тільки кількісні параметри наукової сфери.

Вибір системи індикаторів (показників) ґрунтується на припущенні, що оцінка завжди є функцією мети. Оцінка НТП у різних випадках може й повинна здійснюватися на основі різних наборів показників, які мають кількісне (абсолютне або відносне) вираження, натуральне або процентне вираження, вартісну оцінку.

Як показали попередні дослідження, найпоширенішими визнаються три основні підходи до оцінки НТП і, відповідно, до формування системи показників: ресурсний, діяльнісний, комбінований [1].

У рамках ресурсного підходу вважається, що НТП визначається наявними в науково-технічній сфері ресурсами (кадровими, матеріально-технічними, фінансовими тощо), а також її внутрішньою організацією. При використанні діяльнісного підходу виходять із того, що НТП проявляється, в остаточному підсумку, у розвитку суспільства, охоплюючи наукову, виробничо-економічну й соціальну сфери.

Ресурсний підхід та підхід до діяльності є продовженням двох різних трактувань науково-технічного потенціалу, а саме:

ресурсний - з позицій передумов наукової та науково-технічної діяльності, тобто наявності науково-дослідних інститутів, проектно-конструкторських організацій, кадрів, фінансових ресурсів;

діяльнісний - з погляду результатів наукової та науково-технічної діяльності.

В основі ресурсного підходу лежить припущення щодо прямого зв'язку ресурсів і результатів науково-технічної діяльності. Однак, подібне допущення найчастіше не відповідає реальним закономірностям функціонування науково-технічної системи й не підтверджується практикою. На відміну від матеріального виробництва, у такій специфічній сфері як науково-технічна, витрати не характеризують досить повно ані стан системи, ані результати, що досягаються нею. У зв'язку із цим найбільш часто використовується комбінований підхід до оцінки науково-технічного потенціалу на основі врахування сукупності як ресурсів науково-технічної діяльності, так і

результатів цієї діяльності у вигляді нових наукових знань та їх практичного застосування [5].

При наявності кількісних значень кожного з показників, що характеризують НТП, можливі два підходи до подальшої оцінки потенціалу:

- векторний, при якому НТП представляється у вигляді набору чисел, що відображають окремі сторони та прояви потенціалу;

- скалярний, при якому проводиться згортання часткових показників в інтегральний (агрегований) показник, прийнятий за чисельну оцінку потенціалу (індикатор потенціалу).

Перший підхід найчастіше застосовується в завданнях державного стратегічного управління, націлених на всебічну, поглиблену оцінку складових і проявів НТП, виявлення резервів розвитку й формування потенціалу країни, розробку заходів щодо використання цих резервів. Другий підхід є незамінним при порівняльному аналізі потенціалів різних науково-технічних систем (в нашому дослідженні – регіонів країни), а також при аналізі й прогнозуванні тенденцій і траєкторій розвитку НТП. При цьому оцінка науково-технічного потенціалу в цілому й оцінка окремих його складових виступають як взаємодоповнюючі й взаємозбагачувальні методи аналізу розвитку науково-технічної системи країни.

Вибір оптимальної операції «згортання», яка дозволяє одержувати інтегральний показник і досить об'єктивно характеризує НТП, є досить складним теоретичним і практичним завданням, що включає в себе як вибір виду функції агрегування, так і «зважування» окремих показників, що входять до неї. Найчастіше застосовуються наступні два методи [6]:

- надання оцінки НТП у вигляді середнього геометричного зі значень окремих показників (мультиплікативна згортка). При цьому, завдяки властивості середнього геометричного досягати максимуму при рівності показників (при їхній заданій сумі) оцінка найбільш сильно реагує на зміну найменшого з показників, або, у тому випадку, коли значення показників рівні, то на рівномірний їхній ріст;

- надання оцінки НТП у вигляді зваженої суми значень показників (аддитивна згортка). При цьому передбачається рівноправність (абсолютна взаємозамінність) усіх показників, а змістовна різнорідність показників і їх

різномасштабність враховуються шляхом встановлення відповідних вагових коефіцієнтів (визначених статистичним або експертним шляхом, або, виходячи із принципу взаємозамінності показників, визначених за критерієм розумної компенсації зменшення значення одного з показників збільшенням значення іншого показника).

Загострення проблем у науково-інноваційній сфері країни обумовлює нагальну необхідність якнайшвидшого впровадження комплексу першочергових заходів, спрямованих на оцінення системних недоліків у функціонуванні науково-технологічного комплексу та забезпечення реалізації інноваційної моделі розвитку України.

Література:

1. Ладный А.О. Анализ данных в задачах управления научно-техническим потенциалом / CLAIM – Научно-образовательный кластер [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.philippovich.ru/Library/Books/ITS/wwwbook/ist6/ladni/ladni.htm>

2. Белинский А.Н., Емельянов С.В., Сталинский В.С. Государство и НИОКР в США: приоритетные направления финансирования в начале XXI века / Россия и Америка в XXI веке: электронный научный журнал [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rusus.ru/?act=read&id=97>

3. Бойко О.М. Ефективність інфраструктури науково-технічно-логічної діяльності в Рівненській області [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.nbu.gov.ua/e-journals/NacGosp/2010/Boyko_OM.pdf.

4. Власкин Г.А. Промышленная политика в условиях перехода к инновационной экономике: опыт стран Центр, и Вост. Европы и СНГ / Г.А. Власкин, Е.Б. Ленчук; Ин-т междунар. экон. и полит, исслед. РАН. - М.: Наука, 1.2006. - 246 с.

5. Городиський Т.І. Методика оцінки інноваційного потенціалу регіону // Науковий вісник НЛТУ України. -2006.- Вип. 16.6. - С.235-241.

6. Казмірчук С. Інноваційний розвиток регіону: наявний потенціал, проблеми та перспективи // Галицький економічний вісник. - 2010. - № 1(26). - С. 25-35.